

การพัฒนาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน: กรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยวสะพานหิน ตำบลท่าลี่ อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี

ศศิประภา พรหมทอง¹, คณิศรา ธัญสุนทรสกุล², วฤทธธน์ ตุลย์ณวัฒน์³, ปริญา กัณหาสินธุ์⁴

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์การดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวสะพานหินเชิงอนุรักษ์ และเพื่อพัฒนาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิก ประชากรที่ศึกษา คือ สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวสะพานหินเชิงอนุรักษ์ จำนวน 58 คน เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่มุ่งเน้นเฉพาะสมาชิกกลุ่มมีส่วนร่วมในการประเมินสถานการณ์ร่วมกับเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน และประชุมวิเคราะห์สถานการณ์ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ 1) การสนทนากลุ่ม 2) การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม และการสังเกต 3) การวิเคราะห์เอกสาร

ผลการวิจัย พบว่า 1) สถานการณ์การดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน พบว่า สถานการณ์ในกลุ่มวิสาหกิจมีการบริหารจัดการกลุ่ม วิสาหกิจชุมชนมีการเตรียมการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องการให้ชุมชนมีส่วนร่วมได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยว และการบริหารจัดการมีการพัฒนาเตรียมความพร้อม 2) การค้นหาปัญหาการดำเนินงานในแต่ละกิจกรรมตามห่วงโซ่คุณค่าการจัดการ โดยมีแนวทางแก้ไขการบริหารจัดการกลุ่ม สร้างความเข้มแข็งความสามัคคี กลุ่มวิสาหกิจชุมชนการสร้างเป้าหมายร่วมกัน ดังนั้น งานวิจัยชิ้นนี้มีคุณค่าในแนวทางการยกระดับการพัฒนาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิก การทำงานเป็นทีม โดยการนำอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ มาปรับปรุงภูมิทัศน์และสิ่งแวดล้อมโดยรอบให้มีความน่าสนใจมากขึ้น และนอกจากนี้ชุมชนยังมีความต้องการในการสร้างศูนย์ต้อนรับนักท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความเป็นเอกภาพในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว

คำสำคัญ: ศักยภาพ; การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน; การบริหารจัดการ

ชื่อผู้ติดต่อบทความ: ศศิประภา พรหมทอง

E-mail: sasiprapa.pr@udru.ac.th

(Received: January 31, 2022; Revised: February 27, 2023; Accepted: March 3, 2023)

¹ อาจารย์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี E-mail: sasiprapa.pr@udru.ac.th

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี E-mail: khanisara.thanya@gmail.com

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี E-mail: varutorn.tu@udru.ac.th

⁴ อาจารย์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี E-mail: Parinya.ku@udru.ac.th

Potential Development of Community-Based Tourism Management: A Case Study of Rock Bridge, Thali Sub-District, Kumphawapi District, Udon Thani Province

Sasiprapa Promthong¹, Khanisara Thanyasunthornsakun², Varutorn Tulnawat³, Parinya Kanhasin⁴

Abstract

This article aimed to study the operational situation of the Saphan Hin Community-Based Ecotourism Enterprise Group and to enhance tourism management capacity through a participatory process involving its members. The study population consisted of 58 members of the Saphan Hin Community-Based Ecotourism Enterprise Group. The research employed a participatory action research approach, specifically focusing on group members who participated in situational assessments alongside community-based tourism networks and engaged in analytical meetings. The qualitative research tools used included: 1) focus group discussions, 2) participatory and non-participatory observations, and 3) document analysis.

The research findings revealed that: 1) The operational situation of the community enterprise group showed that the group had established management systems and made preparations for community-based tourism, aiming to encourage community participation and ensure that the community benefits from tourism. Evidence of management development and preparedness was also apparent. 2) The study identified operational challenges in each activity along the tourism value chain and proposed management solutions aimed at strengthening unity and establishing shared goals among group members. This research differs from previous studies by emphasizing the enhancement of tourism management capacity through participatory processes. It also integrates the unique identity of local tourism attractions into landscape and environmental development to create a more appealing and unified tourism management system.

Keywords: Potential; Community-Based Tourism; Management

Corresponding Author: Sasiprapa Promthong

E-mail: sasiprapa.pr@udru.ac.th

¹ Lecturer in Faculty of Management Science, Udon Thani Rajabhat University. E-mail: sasiprapa.pr@udru.ac.th

² Assistant Professor Dr. in Faculty of Management Science, Udon Thani Rajabhat University.

E-mail: khanisara.thanya@gmail.com

³ Assistant Professor in Faculty of Management Science, Udon Thani Rajabhat University. E-mail: varutorn.tu@udru.ac.th

⁴ Lecturer in Faculty of Management Science, Udon Thani Rajabhat University. E-mail: Parinya.ku@udru.ac.th

1. บทนำ

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมภาคบริการที่มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ก่อให้เกิดการสร้างงานและรายได้กับธุรกิจบริการที่เชื่อมโยงประกอบด้วย ธุรกิจนำเที่ยว ธุรกิจการคมนาคม และการขนส่ง ธุรกิจโรงแรมและที่พัก ธุรกิจร้านอาหาร และธุรกิจร้านจำหน่ายสินค้าและของที่ระลึก นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างอาชีพที่ก่อให้เกิดการกระจายรายได้ไปยังชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-based Tourism: CBT) เป็นทางเลือกการพัฒนาระบบการท่องเที่ยวแนวใหม่ที่เน้นการพัฒนาให้ “คน” เป็นหัวใจสำคัญของการท่องเที่ยว โดยการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้คนในท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน เพื่อร่วมกันดูแลรักษาทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว อนุรักษ์ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น และร่วมรับประโยชน์จากกิจกรรมการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม รวมทั้งร่วมกันกำหนดแนวทางเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน (Tourism Authority of Thailand, 2021)

จังหวัดอุดรธานีมีแหล่งท่องเที่ยวท้องถิ่นที่หลากหลาย มีเอกลักษณ์เฉพาะที่โดดเด่นและมีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว ในช่วงต้นปี 2560 หอการค้าจังหวัดอุดรธานี เป็นผู้จัดประกายแหล่งท่องเที่ยว “สะพานหิน” โดยมีการประชาสัมพันธ์ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ในจังหวัดอุดรธานี สะพานหินตั้งอยู่บนเทือกเขาสวนกวางซึ่งเป็นเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าผามและป่าช้า ครอบคลุมพื้นที่ในเขตตำบลท่าลี่ อำเภอกุมภวาปี และตำบลหมานงาม อำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี ลักษณะพื้นที่มีสภาพดินเป็นดินร่วนปนทราย บางแห่งมีหินโผล่ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของเปลือกโลก ทำให้เกิดการเรียงตัวของก้อนหินที่รูปร่างแปลกตา กระจายอยู่เป็นจำนวนมาก สภาพป่าธรรมชาติเป็นป่าเต็งรัง มีไม้ที่สำคัญ เช่น เต็ง รัง ประดู่ กระบก (Tourism Authority of Thailand, 2020)

จากความสวยงามทางธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้ ที่ผ่านมามีหน่วยงานต่างๆ ทั้งของภาครัฐและเอกชนในจังหวัดอุดรธานีที่ต้องการผลักดันให้สะพานหินเป็นแหล่งท่องเที่ยว Unseen แห่งหนึ่งในจังหวัดอุดรธานี ได้เข้ามาดำเนินกิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ แนะนำชาวบ้านในตำบลท่าลี่ให้จัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวสะพานหินเชิงอนุรักษ์ขึ้น นำสมาชิกกลุ่มฯ ไปศึกษาดูงานโฮมสเตย์หมู่บ้านศิรีวงศต ประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวสะพานหินผ่านสื่อต่างๆ เช่น สื่อโทรทัศน์ในรายการคาราวานสำราญใจของช่อง 3 โฆษณابนรณไฟฟ้าบีทีเอส ประชาสัมพันธ์ผ่านรายการโทรทัศน์ในท้องถิ่น และประชาสัมพันธ์บนเว็บไซต์ของหน่วยงานต่างๆ นอกจากนี้ยังมีการจัดกิจกรรมต่างๆ ในแหล่งท่องเที่ยว เช่น พิธีมอบทะเบียนสมรสที่สะพานหิน ส่งเสริมการท่องเที่ยวด้วยการจัดทริป “เที่ยวสะพานหินกินแมงกอก” เชิญสื่อมวลชนและบริษัทท่องเที่ยว ชมนักปั่นจักรยานอุดรธานี และสมาคมช่างภาพเข้าร่วมกิจกรรมประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวสะพานหิน (Tourism Authority of Thailand, 2020)

จากการสำรวจพื้นที่เบื้องต้นด้วยเทคนิคการประเมินสถานะชนบทอย่างเร่งด่วน (Rapid Rural Appraisal: RRA) ในช่วงเดือนกรกฎาคม 2560 และการจัดเวทีอภิปรายกลุ่ม (Focus Group Discussion) วันที่ 29 กรกฎาคม 2560 พบว่า ที่ผ่านมากลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวสะพานหินเชิงอนุรักษ์ ได้รับการจัดตั้งและดำเนินงานในลักษณะแบบบนลงล่าง มีหน่วยงานภาครัฐหลายหน่วยงานเข้ามาส่งเสริมการท่องเที่ยวด้วยการจัดกิจกรรมพานักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยว กลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวสะพานหินเชิงอนุรักษ์ มีการดำเนินงานแบบตั้งรับและมีสมาชิกเพียงไม่กี่รายที่มีจิตอาสาได้เข้าร่วมดำเนินงาน สมาชิกส่วนใหญ่ยังขาดการเข้ามามีส่วนร่วม ทำให้การดำเนินงานและการบริหาร

จัดการกลุ่มขาดประสิทธิภาพ สมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวสะพานหินเชิงอนุรักษ์ฯ มีข้อกังวลใจว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวสะพานหินเชิงอนุรักษ์ ควรดำเนินงานอย่างไรที่จะไม่ก่อให้เกิดผลกระทบเชิงลบอันจะส่งต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในชุมชน อาทิเช่น การเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การกระจายรายได้ที่ไม่ทั่วถึง และเกิดความขัดแย้งของคนภายในชุมชน แทนที่จะเน้นที่ผู้อยู่อาศัยในชุมชนเป็นวิธีการและเป้าหมายของการพัฒนา การท่องเที่ยวโดยชุมชนถือว่าความมีชีวิตชีวาของอุตสาหกรรมนั้นเป็นเป้าหมายหลัก ผลลัพธ์ประการหนึ่งของตรรกะเสรีนิยมใหม่พื้นฐานนี้คือองค์ประกอบการสร้างชุมชนการดำเนินการด้วยความพยายามดังกล่าวมักจะถูกบดบังด้วยการเน้นที่การเติบโตทางเศรษฐกิจ (Jamal & Higham, 2021)

การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องการการพัฒนาในลักษณะแบบล่างสู่บน (Bottom-up Approach) โดยคนในชุมชนจะต้องเป็นผู้กำหนดทิศทางของการท่องเที่ยวบนฐานคิดที่ว่าทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยว การนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้านต่างๆ ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิต และวิถีการผลิตของชุมชนมาใช้เป็นต้นทุนหรือปัจจัยในการจัดการท่องเที่ยวโดยจะต้องมีการบริหารจัดการอย่างเหมาะสมภายใต้ความเห็นร่วมกันของคนในชุมชน นอกจากนั้นในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวจะต้องนำไปสู่การเรียนรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ สร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องให้แก่นักท่องเที่ยวและคนในชุมชน การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงจำเป็นต้องพัฒนาศักยภาพคนในชุมชนให้มีความรู้ ความสามารถ และมีบทบาทสำคัญในการดำเนินงาน ตั้งแต่การคิดร่วมกัน วางแผนร่วมกัน ทำกิจกรรมร่วมกัน ติดตามประเมินผลร่วมกัน เรียนรู้ร่วมกัน และรับประโยชน์ร่วมกัน โดยมุ่งเน้นให้เกิดความยั่งยืนสู่คนรุ่นลูกหลานและเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นภายใต้การคิดคำนึงถึงศักยภาพและทุนของท้องถิ่นเป็นสำคัญ ดังนั้น “แทนที่จะพูดถึงรูปแบบความสัมพันธ์ของการมีส่วนร่วม-ของการเป็น การทำ และการรู้ร่วมกัน ทั้งการได้วาทะเชิงปฏิบัติและเชิงวิชาการได้ยกย่องหัวข้อปัจเจกอย่างอิสระในฐานะตัวเอกของการรวมและความยุติธรรมทางสังคม” (Höcker, 2018) ดังนั้น การท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงไม่ได้มุ่งหมายให้เข้าถึงตัวบุคคลและให้หน่วยงานของสมาชิกชุมชน

จากเหตุผลที่กล่าวมาในข้างต้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาสถานการณ์ และปัญหาการดำเนินงานในแต่ละกิจกรรมตามห่วงโซ่คุณค่าการจัดการการท่องเที่ยวของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวสะพานหินเชิงอนุรักษ์ โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) เพื่อให้สมาชิกได้ร่วมกันวิเคราะห์ ประเมินประสิทธิภาพการดำเนินงาน ค้นหาปัญหาและความต้องการ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในการพัฒนาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่

2. วัตถุประสงค์

- 2.1 เพื่อศึกษาสถานการณ์การดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวสะพานหินเชิงอนุรักษ์
- 2.2 เพื่อค้นหาปัญหาการดำเนินงานในแต่ละกิจกรรมตามห่วงโซ่คุณค่าการจัดการการท่องเที่ยวของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวสะพานหินเชิงอนุรักษ์
- 2.3 เพื่อพัฒนาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิก

3. การทบทวนวรรณกรรม และกรอบแนวคิด

3.1 การทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาการพัฒนาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน: กรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยวสะพานหิน ตำบลท่าลี่ อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดอุตรดิตถ์ ได้เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

3.1.1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับพื้นที่วิจัย

สะพานหินธรรมชาติ (Natural Bridge) ตั้งอยู่ในวนอุทยานภูเขาสวนกวางที่พิกัด UTM 292709E1868613N โดยมีพื้นที่ควบคุมบริเวณป่าสงวนแห่งชาติป่าหมและป่าช้า ตำบลท่าลี่ อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นพื้นที่สวนป่าเก่า ประกาศเป็นวนอุทยานภูเขาสวนกวางในปี 2549 มีพื้นที่รับผิดชอบทั้งหมด 34,585 ไร่ สะพานหินและหินงามสามจังหวัด มีลักษณะเป็นภูเขาขนาดกลางทอดตัวยาวในแนวตะวันออกถึงตะวันตก ใช้เป็นแนวเขตธรรมชาติสำหรับแบ่งเขตจังหวัดอุตรดิตถ์และจังหวัดขอนแก่น มีสภาพดินเป็นดินร่วนปนทราย บางแห่งมีหินโผล่ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของเปลือกโลก ทำให้เกิดการเรียงตัวของก้อนหินที่รูปร่างแปลกตากระจายอยู่เป็นจำนวนมาก

จุดเด่นของพื้นที่ เป็นอ่างเก็บน้ำลำห้วยทราย เป็นน้ำที่ไหลลงมาจากภูเขา และนำไปใช้อุปโภคบริโภคภายในหมู่บ้าน เป็นแหล่งอาศัยของสัตว์น้ำนานาชนิด มีสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจ อาทิ บ่อน้ำผุด ถ้ำพระ ถ้ำจ้อง และสะพานหินธรรมชาติ มีลักษณะคล้ายสะพานเป็นหินทราย สะพานหินเป็นชั้นหินทรายชั้นหนา ของหมวดหินพระวิหาร กลุ่มหินโคราชที่สะสมตัวโดยแม่น้ำขนาดใหญ่ในอดีต ลักษณะเป็นหินทราย เม็ดหยาบ สีขาว มีเม็ดกรวดปน เป็นธรณีสัณฐานที่หลงเหลือ เกิดจากการกัดเซาะผุพังในชั้นหินทรายของหมวดหินพระวิหารที่เคยปกคลุมเต็มพื้นที่บริเวณนี้ในอดีต และถูกแรงบีบอัดจากการเคลื่อนตัวของเปลือกโลก สามารถเดินทางมาท่องเที่ยวได้ทุกฤดูกาล ในฤดูร้อนและฤดูหนาวจะสะดวกในการเดินทาง แต่เนื่องจากสภาพป่าเป็นป่าเต็งรังจึงเป็นฤดูแห่งการพลัดใบ แต่จะพบดอกไม้ป่าสีส้มสวยงาม เช่น ดอกข่อยป่า ฤดูฝนฝนป่าจะเขียวชอุ่มมีความอุดมสมบูรณ์ สำหรับการเดินทางในฤดูฝนค่อนข้างลำบากต้องใช้รถกระบะยกสูงหรือรถโฟร์วีลในการเดินทาง

3.1.2 แนวความคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน

เป็นนโยบายของรัฐบาลมีแนวคิดที่ว่าปัญหาของประเทศในภาพรวม ประชาชนมีหนี้สินเพิ่มขึ้น สามารถแก้ไขได้ด้วยการที่ประชาชนรู้จักนำสินทรัพย์ที่มีอยู่ในชุมชน ทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มสามารถจัดปัญหาความยากจน เป็นการสร้างอาชีพที่ยั่งยืนและรายได้ที่มั่นคงความคาดหวังของรัฐบาลปัจจุบันที่มีต่อวิสาหกิจชุมชน คือ คนในชุมชนมองเห็นสินทรัพย์ตนเองและชุมชนมีความสามารถทำให้มีมูลค่าเพิ่มขึ้น และนำมาเป็นปัจจัยสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนโดยคนในชุมชน เป็นกิจการของคนในชุมชนที่ปลูกให้ภูมิปัญญาในท้องถิ่นฟื้นขึ้นมา เป็นพลังให้กับชุมชนในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับรากฐานของประเทศ โดยมีจุดมุ่งหมายในการดำเนินการ คือ การพึ่งตนเองและพึ่งพากันและกันของชุมชน ความหมายของวิสาหกิจชุมชนตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2558 วิสาหกิจชุมชน จัดเป็นกิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการหรือการอื่นๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพันมีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการ ไม่ว่าจะเป็นนิติบุคคลและระหว่างชุมชน เพื่อพึ่งพาตนเองของครอบครัว และชุมชนวิสาหกิจชุมชนเป็นกิจการของชุมชนที่ เกิดขึ้นด้วยความคิดสร้างสรรค์จากพื้นฐาน ภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมซึ่งไม่ใช่ธุรกิจหากแต่วิสาหกิจชุมชนสามารถพัฒนาก้าวไปสู่การเป็น วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมได้ ลักษณะสำคัญ

ของวิสาหกิจชุมชน 6 ประการ คือ 1) ชุมชนหรือเจ้าของหรือผู้ดำเนินการ 2) ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน 3) ทรัพยากรหรือวัตถุดิบมาจากชุมชนหรือจากภายนอก 4) ริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมของชุมชน 5) มีฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานภูมิปัญญาสากล 6) มีการเป็นตัวเองของครอบครัว และชุมชนเป็นเป้าหมาย ก็ได้จำแนกประเภทของวิสาหกิจชุมชนไว้ 3 ประเภท คือ 1) วิสาหกิจชุมชนทดแทนการพึ่งภายนอกชุมชน หมายถึง กิจกรรมการพัฒนาของเศรษฐกิจที่เน้นการลดรายจ่ายของเกษตรกรและชุมชน 2) วิสาหกิจชุมชนพัฒนาผลิตและทรัพยากร หมายถึง ชุมชนผลิตสินค้าทางการเกษตร และมีการประกอบการเพื่อนำผลผลิตและทรัพยากรมาสร้างผลิตภัณฑ์ 3) วิสาหกิจชุมชนบริการ เป็นการประกอบการที่มีทักษะ ภูมิปัญญา และความคิดสร้างสรรค์ เพื่อให้บริการกับเกษตรกรในครอบครัว ชุมชน และบุคคลทั่วไป

กล่าวโดยสรุป ตัวชี้วัดผลการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน พิจารณาจากปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวข้อง 6 ประการ ได้แก่ 1) ชุมชนหรือเจ้าของหรือผู้ดำเนินการ 2) ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน 3) ทรัพยากรหรือวัตถุดิบมาจากชุมชน หรือจากภายนอก 4) ริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมของชุมชน 5) มีฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานภูมิปัญญาสากล 6) มีการเป็นตัวเองของครอบครัว และสามารถแบ่งเกณฑ์พิจารณาประเมินผลการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน แบ่งเป็น 2 ลักษณะ (Office of the Secretary of the Community Enterprise Promotion Board, 2015) ได้แก่ 1) วิสาหกิจชุมชนที่ จดทะเบียนจัดตั้งแล้วไม่ได้ประกอบการ จัดเป็นสมาชิกไม่มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมกลุ่มหรือไม่ได้ดำเนินกิจกรรมร่วมกัน โดยไม่ได้แจ้งยกเลิกต่อนายทะเบียน หรือการดำเนินกิจการแบบเจ้าของคนเดียว 2) วิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียนจัดตั้งแล้วได้ประกอบการ จะเป็นสมาชิกมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตามวัตถุประสงค์ที่จดทะเบียนไว้ แบ่งเป็น 3 ระดับ ได้แก่ เข้มแข็ง ปานกลาง และปรับปรุง

3.1.3 แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้ให้ความหมายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ไว้ว่า “การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อม เป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน” ซึ่งมองว่าคนและชุมชนเข้าไปมีบทบาทในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในลักษณะของการเข้าไปมีส่วนร่วมกับส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและมีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติเป็นฐาน โดยมีลักษณะพิเศษและแตกต่างไปจากการท่องเที่ยวในรูปแบบอื่น

1) เป็นการท่องเที่ยวที่อาศัยธรรมชาติเป็นฐาน (nature-based tourism) เช่น แหล่งท่องเที่ยวประเภทอุทยาน วนอุทยาน เกาะแก่ง และชายทะเล เป็นต้น รวมถึงศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และวิถีชีวิตของคนท้องถิ่น หากสิ่งเหล่านี้ปรากฏอยู่ในหรือเกี่ยวข้องกับระบบนิเวศธรรมชาติ

2) เป็นการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศน้อยหรือต่ำ หรือไม่มีผลกระทบต่อวิถีทางธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น จนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางลบ ดังนั้น การป้องกันและควบคุมผลกระทบอันเกิดจากการท่องเที่ยว จึงเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารจัดการ

3) เป็นการท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้ผู้มาเยือนได้สัมผัส เรียนรู้และเข้าใจธรรมชาติและองค์ประกอบธรรมชาติ รวมทั้งศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และวิถีชีวิตของคนท้องถิ่น ตลอดจนผลกระทบของมนุษย์ที่มีต่อระบบนิเวศ เพื่อให้

การพัฒนาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน: กรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยวสะพานหินฯ

นักท่องเที่ยวมีพฤติกรรมด้านสิ่งแวดล้อมในเชิงบวก ดังนั้น การจัดระบบบริการข้อมูลและการสื่อความหมายธรรมชาติ รวมทั้งการเพิ่มพูนศักยภาพของมัคคุเทศก์จึงเป็นเรื่องสำคัญ

4) เป็นการท่องเที่ยวที่สนับสนุนให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทในการวางแผนและการปฏิบัติ และการติดตามตรวจสอบประเมินผลร่วมกับผู้เกี่ยวข้องส่วนอื่นๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน พร้อมได้รับผลตอบแทนในเชิงเศรษฐกิจ เพื่อยกระดับรายได้และคุณภาพชีวิตของท้องถิ่นด้วยความเหมาะสมเป็นธรรม

กล่าวโดยสรุปว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมุ่งเน้นในด้านการท่องเที่ยวควบคู่กับการดูแลรักษาและคงไว้ซึ่งคุณภาพสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว การเพิ่มพูนประสบการณ์ที่มีคุณค่าให้แก่นักท่องเที่ยว การพัฒนาจิตสำนึกและความเข้าใจของนักท่องเที่ยวในการทำคุณประโยชน์ให้แก่สิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจ และการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของชุมชนที่แหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่ นอกจากนี้ ยังมุ่งเน้นด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่น่าสนใจของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมที่ปรากฏในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เพื่อเปิดโอกาสให้มีการศึกษาเรียนรู้และสร้างความพึงพอใจเกี่ยวกับความหลากหลายและวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนเหล่านั้นด้วย

3.1.4 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

การบริหารและการจัดการมีความหมายใกล้เคียงกัน แต่ใช้ในบริบทต่างกัน กล่าวคือ การบริหาร (Administration) ใช้ในแวดวงของภาครัฐ หมายถึง กิจกรรมต่างๆ ที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมมือกันดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างหนึ่งอย่างใดหรือหลายอย่างที่บุคคลร่วมกันกำหนด โดยใช้กระบวนการอย่างมีระบบและใช้ทรัพยากรตลอดจนเทคนิคต่างๆ อย่างเหมาะสม ส่วนการจัดการ (Management) ใช้ในแวดวงของภาคเอกชน หมายถึง กระบวนการที่ผู้บริหารปฏิบัติเพื่อนำไปสู่การบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายขององค์การ โดยอาศัยบุคลากรและทรัพยากรทางการบริหาร

การบริหารจัดการเกี่ยวข้องกับหลักการกว้างๆ 6 ประการ คือ 1) มีบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป 2) กลุ่มบุคคลดังกล่าวร่วมมือกัน 3) ทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างด้วยความประสานสัมพันธ์และมีระบบระเบียบ กฎเกณฑ์ 4) ด้วยการใช้ทรัพยากรตลอดจนเทคนิคต่างๆ อย่างเหมาะสม 5) ให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างหนึ่งหรือหลายอย่างที่กำหนดไว้ล่วงหน้าอย่างชัดเจน 6) วัตถุประสงค์ดังกล่าวได้ช่วยกันกำหนดขึ้นโดยทุกคนรับรู้และเห็นด้วยตรงกัน

การบริหารจัดการเป็นกระบวนการทางสังคมที่ประกอบด้วยการกระทำต่างๆ ที่นำไปสู่ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ที่เป็นกระบวนการทางสังคมก็เพราะการกระทำเหล่านี้ส่วนใหญ่แล้วเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ เป็นกระบวนการของการวางแผน การจัดองค์การ การนำ และการควบคุมการใช้ทรัพยากรต่างๆ ขององค์การ (Pongnirundorn et al., 2016) ทรัพยากรประกอบด้วย มนุษย์ สภาพแวดล้อมทางกายภาพ การเงิน วัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนทรัพยากรข้อมูลขององค์การ Pongnirundorn et al. (2016) เพื่อกำหนดและทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ในสภาพแวดล้อมที่ผันแปรตลอดเวลา การบริหารจัดการจึงเป็นกระบวนการของการรวบรวมทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดเพื่อไปสู่ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดโดยผู้บริหารเป็นผู้ชี้นำทรัพยากรมนุษย์ไปสู่การใช้ประโยชน์สูงสุดจากทรัพยากรอื่นที่ไม่ใช่มนุษย์อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นการนำทรัพยากรมนุษย์และทรัพยากรอื่นๆ ไปสู่จุดมุ่งหมายร่วมกันขององค์การ

การบริหารจัดการเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ เป็นศาสตร์ (Science) เพราะเป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากการสืบค้นหาความรู้ใหม่ๆ ด้วยวิธีการเชิงวิทยาศาสตร์ มีการรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล มีการตั้งสมมติฐาน

และทดสอบสมมุติฐาน เป็นศิลปะ (Art) เพราะบุคคลต้องใช้ทักษะและความรู้ทางการบริหารที่ได้รับการพัฒนามาเป็นอย่างดี จากการฝึกฝนจากการทำงานร่วมกันกับบุคคลอื่นเพื่อให้บรรลุจุดหมายที่ตั้งไว้ การบริหารจึงเกี่ยวพันกับทฤษฎีหลักการ กระบวนการ และปัจจัยที่ช่วยให้มนุษย์สามารถดำเนินงานของหน่วยงาน องค์การ สังคมและประเทศชาติอย่างมีระบบระเบียบ เพื่อให้พัฒนาไปตามแนวทางที่กลุ่มชนนั้นมีความประสงค์ ผ่านทางกิจกรรมที่กระทำร่วมกันเพื่อความอยู่รอดและความเจริญก้าวหน้าของสังคม

ความมีประสิทธิภาพทางการบริหารจัดการ หมายถึง การที่ผู้บริหารใช้ความสามารถในการกระทำสิ่งต่างๆ ในองค์การให้บังเกิดผลตามเป้าหมายที่กำหนด โดยใช้ทรัพยากรทางการบริหารในจำนวนที่น้อยกว่าผลผลิตที่ได้ เป็นการตัดสินใจอย่างถูกต้องและการดำเนินงานโดยใช้ทรัพยากรให้เหมาะสมกับผลผลิตได้ตามเป้าหมายที่ต้องการหรือสำเร็จตามแผนที่กำหนดไว้ ดังนั้น ผลสำเร็จของการบริหารจัดการจึงต้องมีทั้งประสิทธิภาพและประสิทธิผลควบคู่กัน (Pongnirundorn et al., 2016)

การบริหารจัดการมีปัจจัยพื้นฐานอันเป็นทรัพยากรในการบริหาร องค์ประกอบที่สำคัญในการบริหารงาน ประกอบด้วย 4 ปัจจัยหรือที่เรียกว่า ทฤษฎี 4 M's ได้แก่ คน (Man) เงิน (Money) วัสดุสิ่งของ (Material) และวิธีการจัดการ (Management) นักวิชาการบางท่าน อาทิเช่น ศาสตราจารย์วิลเลียม ที กรีนวูด (Mayaka et al., 2017) ให้ความเห็นว่า ทรัพยากรการบริหารควรมีปัจจัยในการบริหารอย่างน้อย 7 ประการ ได้แก่ คน (Man) เงิน (Money) วัสดุสิ่งของ (Material) อำนาจ (Authority) เวลา (Time) กำลังใจในการทำงาน (Will) และความสะดวกต่างๆ (Facility) หรือในทางบริหารธุรกิจเอกชน การจัดการเชิงธุรกิจกล่าวถึงปัจจัยการบริหารว่า ควรเป็น 6 M's ซึ่งประกอบไปด้วย คน (Man) เงิน (Money) วัสดุสิ่งของ (Material) วิธีการ (Method) ตลาด (Market) และเครื่องจักร (Machine) เป็นต้น ซึ่งปัจจัยเหล่านี้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อให้การดำเนินงานขององค์กรบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ตั้งไว้สูงสุดนั่นเอง

การบริหารจัดการทุกประเภทจำเป็นต้องอาศัยทรัพยากรการบริหารที่สำคัญ ได้แก่ คน (Man) เงิน (Money) วัสดุสิ่งของ (Material) และการจัดการ (Management) หรือที่เรียกย่อๆ ว่า 4 M's (Pongnirundorn et al., 2016) 4 M's ถือเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ใช้ในการบริหาร เพราะการบริหารจะประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย ต้องอาศัยบุคลากรที่มีคุณภาพมีปริมาณเพียงพอ ต้องได้รับงบประมาณสนับสนุนการดำเนินการเพียงพอ ต้องมีวัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสมกับความต้องการของแผนงานและโครงการ และต้องมีระบบการจัดการที่ดีมีประสิทธิภาพ เพื่อใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ทรัพยากรการบริหาร (4 M's) เช่นเดียวกับงานหรือธุรกิจด้านอื่นๆ แต่มีขอบเขตกว้างกว่า และซับซ้อนมากที่สุดในการบริหารธุรกิจทั้งหลาย กล่าวคือ

1. Management ระบบบริหารที่มีความซับซ้อนมากกว่าระบบบริหารใดๆ

2. Man Power ใช้กำลังคนมากกว่าหน่วยงานประเภทอื่น ถ้าเอาครูของทุกระดับการศึกษา มารวมเข้าด้วยกัน จะมีบุคลากรมากกว่าหน่วยงานใดๆ หรือในเชิงวุฒิ ความต้องการบุคคลที่มีส่วนในการดำเนินการศึกษาก็เห็นว่าเป็นบุคลากรที่มีวุฒิโดยเฉลี่ยสูงสุด

3. Money ในด้านงบประมาณ เมื่อเอางบประมาณการศึกษาของทุกระดับมารวมกันเข้าแล้ว ก็จะเป็นหน่วยงานที่ใช้งบประมาณ

การพัฒนาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน: กรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยวสะพานหินฯ

4. Material วัสดุ อุปกรณ์ และเครื่องอำนวยความสะดวกที่ใช้ในการดำเนินการศึกษาก็เช่นเดียวกัน ถ้าจะคิดเพียงค่าปลูกสร้างอาคาร สถานศึกษาของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษามารวมกันก็จะเห็นได้ว่าเป็นเงินค่าก่อสร้างที่สูงที่สุดในบรรดาค่าก่อสร้างของรัฐที่ได้ลงทุนในรอบปี

เมื่อนำ 4 M's มาบวกเข้าด้วยกันก็จะเห็นว่า การจัดการศึกษานั้นเป็นธุรกิจที่มีขอบข่ายกว้างขวาง ต้องการระบบบริหารที่ดีที่สุด กำลังคนมากที่สุด กำลังเงินและวัสดุมากที่สุด ดังนั้น ในทุกองค์การ รวมถึงองค์การทางการศึกษา จึงต้องบริหารจัดการทรัพยากรการบริหาร (4 M's) ให้เกิดประโยชน์ตามจุดมุ่งหมายขององค์การ มีการพัฒนาการบริหารจัดการอยู่เสมอและต่อเนื่อง เพื่อให้องค์การสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพตามศักยภาพขององค์การ โดยรวมของการบริหารจัดการ คือ การใช้ความรู้ที่เป็นศาสตร์และทักษะที่เป็นศิลป์ในการนำเอาทรัพยากรการบริหาร คือ บุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์และการจัดการมาใช้อย่างเป็นกระบวนการ มีระบบระเบียบแบบแผนเพื่อสามารถดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

3.1.5 แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

“การท่องเที่ยวโดยชุมชน (community base sustainable tourism) คือ การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน” โดยมองว่าการท่องเที่ยวต้องทำงานครอบคลุม 5 ด้านพร้อมกัน ทั้งการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยมีชุมชนเป็นเจ้าของและมีส่วนในการจัดการ

นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังสามารถเป็นเครื่องมือในการพัฒนา โดยการใช้การท่องเที่ยวเป็นเงื่อนไขและสร้างโอกาสให้องค์กรชุมชนเข้ามามีบทบาทสำคัญในการวางแผนทิศทางการพัฒนาชุมชนของตนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนที่มีแนวโน้มว่าการท่องเที่ยวจะรุกคืบเข้าไปถึง หรือต้องการเปิดเผยชุมชนของตนให้เป็นที่รู้จักในวงกว้างให้มีการสร้างให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับการวางแผน การบริหารจัดการทรัพยากรและกระจายอำนาจการตัดสินใจ โดยเน้นความสำคัญของการจัดการธรรมชาติแวดล้อมและใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนไปพร้อมกัน

ในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมาคำว่า “Community-based Tourism: CBT” การท่องเที่ยวที่ให้ชุมชนเป็นฐานการบริหารจัดการ “การท่องเที่ยวโดยชุมชน” เป็นที่รู้จักและใช้กันอย่างแพร่หลายในหลายๆ ความหมาย ความเข้าใจและประสบการณ์ ซึ่งการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นส่วนหนึ่งที่จะนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ เป็นเรื่องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การจัดการด้านโฮมสเตย์ที่ต้องมี “ชุมชน” เป็นส่วนประกอบสำคัญ

กระบวนการเรียนรู้ของ CBT: มีองค์ประกอบที่สำคัญคือ

- ศักยภาพของคน ต้องเริ่มที่คนในชุมชนที่จะต้องรู้จักการปกป้องรักษาของตนเองให้ดีเสียก่อน เพื่อความพร้อมในการบอกเล่าข้อมูลและคนในชุมชนต้องมีความพร้อมที่จะเรียนรู้ มีความสามัคคี ทำงานร่วมกันได้

- ศักยภาพของพื้นที่ หมายรวมถึง ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบสานต่อกันมา คนในชุมชนต้องรู้จัก ต้องรักและหวงแหนเห็นคุณค่าของทรัพยากรในชุมชนของตน สามารถที่จะนำมาจัดการได้อย่างคุ้มค่าและยั่งยืน ทั้งนี้แล้วชุมชนต้องมีความพร้อมในการเรียนรู้ ตลอดจนมีความรู้ ความเข้าใจ ในเรื่องแนวคิดพื้นฐานทางด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการจัดการในพื้นที่ได้ด้วย

- การจัดการเป็นเรื่องที่ไม่ง่ายนักที่จะทำอะไร เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด เกิดความยั่งยืน สมดุลในกลุ่มคน หมดมาก ดังนั้นชุมชนที่จะสามารถบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน: “Community-Based Tourism : CBT” ได้ต้องเป็นชุมชนที่มีผู้นำที่เป็นที่ยอมรับ มีความคิด มีวิสัยทัศน์ ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งยังต้องได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานทั้งภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ต้องมีการพูดคุยกำหนดแนวทางในการเตรียมความพร้อมชุมชนรู้ว่าพื้นที่ของตนจะมีรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้อย่างไร ควรมีกิจกรรมอะไรบ้างและจะมีการกระจาย จัดสรรรายได้ อย่างไร ทั้งหลายทั้งปวงที่กล่าวมานั้น สิ่งสำคัญที่สุดของชุมชนก็คือการมีส่วนร่วม อันหมายรวมถึง ร่วมในทุกๆ สิ่ง ทุกๆ อย่างเพื่อส่วนรวม

- มีส่วนร่วม มีได้อย่างไร การสื่อสารพูดคุย เป็นการสื่อความคิดเห็น การแก้ปัญหา รวมถึงการหาทางแก้ไข ปัญหาต่างๆ จากการระดมความคิดจากประสบการณ์ของนักวิจัยท้องถิ่นพบว่า ชุมชนจัดให้มีเวทีพูดคุย ร่วมกัน คิดวางแผนดำเนินการ ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในการทำงานร่วมกัน สร้างกฎระเบียบของชุมชน ทางด้านต่างๆ เพื่อให้คนในชุมชนรวมถึงผู้มาเยือนปฏิบัติตาม

จากการรวบรวมและทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับปัญหา การพัฒนาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ถูกสืบค้นจากฐานข้อมูลทางวิชาการในระดับชาติ และระดับนานาชาติ ได้การศึกษาการพัฒนาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน แสดงดังตารางที่ 1 แสดงสรุปผลการทบทวนวรรณกรรมการพัฒนาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ดังแสดงต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แสดงสรุปผลการทบทวนวรรณกรรม

ชื่อผู้แต่ง/ปี	แนวคิด			
	บริบทชุมชน	สภาพแวดล้อมภายนอกและภายใน	แนวทางการพัฒนาศักยภาพการจัดการ	การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน
Jamal and Higham (2021)	✓		✓	
Jamal et al. (2019)	✓	✓		✓
Mayaka et al. (2017)		✓		✓
Mayaka et al. (2019)	✓			
Knight and Cottrell (2016)	✓		✓	

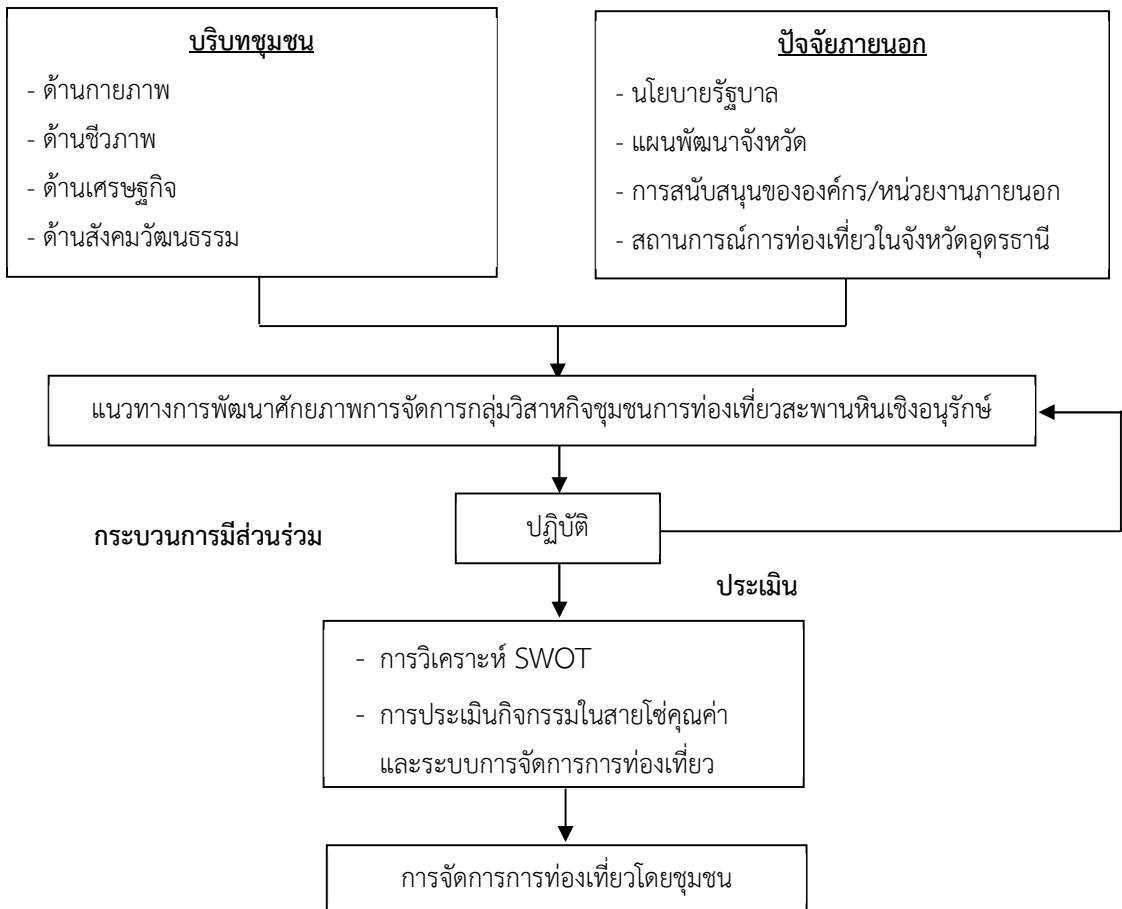
จากตารางที่ 1 และจากการทบทวนวรรณกรรม ชี้ให้เห็นว่าผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์ได้ว่า งานวิจัยที่ผ่านมาศึกษาบริบทชุมชน สภาพแวดล้อมภายนอกและภายใน เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาศักยภาพการจัดการสู่การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ดังนั้น นอกจากนี้จะทำการศึกษาในบริบทชุมชน เพื่อการสร้างเครือข่ายแหล่งท่องเที่ยวชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อพัฒนาคู่มือการฝึกอบรมและคู่มือการท่องเที่ยวในชุมชน ในการพัฒนาศักยภาพชุมชน นอกจากนี้ ครั้งนี้ผู้วิจัยใช้ทฤษฎีเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ที่มุ่งเน้นเฉพาะสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวสะพานหินเชิงอนุรักษ์ โดยให้สมาชิกได้เข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินสถานการณ์ วิเคราะห์

การพัฒนาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน: กรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยวสะพานหินฯ

จุดแข็ง-จุดอ่อน โอกาส-อุปสรรค ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน และร่วมกันพัฒนาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวสะพานหินเชิงอนุรักษ์ ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่

3.2 กรอบแนวคิด

ในการศึกษารั้้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษา แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาสรุปเป็นกรอบแนวคิด ดังภาพที่ 1



ภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดการพัฒนาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

4. วิธีดำเนินการวิจัย

4.1 รายละเอียดของประชากร กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มประชากรที่ศึกษา คือ สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวสะพานหินเชิงอนุรักษ์ จำนวน 58 คน ในการศึกษาครั้งนี้ มีการสนทนากลุ่มร่วมกับเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน และประชุมวิเคราะห์สถานการณ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนร่วมกันกับคณะทำงาน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

การกำหนดตัวอย่างประชากรสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้ กำหนดจากผู้ที่เกี่ยวข้องหรือผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวสะพานหินเชิงอนุรักษ์ จังหวัดอุดรธานี โดยเน้นการวางแผนแบบระบบจากล่างขึ้นบน (Bottom-Up Planning) เพื่อความรู้ และความเข้าใจเชิงลึกในปรากฏการณ์จริง สำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก ประสพการณ์ และความรู้ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาแผนแม่บทการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดอุดรธานี ที่เหมาะสมกับสถานการณ์และศักยภาพของจังหวัดอุดรธานี

4.2 เทคนิคการสุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ที่มุ่งเน้นเฉพาะสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวสะพานหินเชิงอนุรักษ์ โดยให้สมาชิกได้เข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินสถานการณ์ วิเคราะห์จุดแข็ง-จุดอ่อน โอกาส-อุปสรรค ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน และร่วมกันพัฒนาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวสะพานหินเชิงอนุรักษ์ ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่

4.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล วิธีวิเคราะห์ การแปลผล

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลหลัก คือ การสนทนากลุ่มโดยมีการสังเกต โดยใช้เครื่องมือแบบสังเกตเข้ามาช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างมีส่วนร่วมและการสังเกตโดยตรง การลงพื้นที่ และการวิเคราะห์เอกสาร เป็นเทคนิคเสริมในการเก็บข้อมูลฐานแนวคิด ขั้นตอน และระเบียบวิธีวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อเก็บ รวบรวมข้อมูลการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน: กรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยวสะพานหิน มีเครื่องมือย่อย 3 เครื่องมือ ดังนี้

1) การสนทนากลุ่ม (Focused Group) เครื่องมือวิจัยวิจัยนี้เลือกใช้วิธีการสนทนาที่คล้ายคลึงกับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interviews) โดยผู้วิจัยเตรียมแนวคำถามที่ใช้แบบสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง โดยมีคำถามเป็นลักษณะปลายเปิด เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ถูกสัมภาษณ์สามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ โดยมีคำถาม ติดตาม (Follow-Up Questions) และเป็นคำถามให้อธิบายเพิ่มเติม (Probing Questions) ลักษณะของการสนทนาแบบกึ่งมีโครงสร้าง กำหนดประเด็นคำถามให้ครอบคลุมเนื้อหาตามกรอบแนวคิดที่กำหนดไว้ ซึ่งมีประเด็นคำถามครอบคลุมเนื้อหา ด้านศักยภาพ ด้านปัญหา ด้านความต้องการในการพัฒนาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน: กรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยวสะพานหิน

การพัฒนาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน: กรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยวสะพานหินฯ

2) การสังเกตอย่างมีส่วนร่วมและการสังเกตโดยตรง (Participant and Direct Observation) การสังเกตอย่างมีส่วนร่วมเป็นการศึกษาชุมชนจากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวสะพานหินเชิงอนุรักษ์ ประเมินปัญหาและความต้องการช่วยวิเคราะห์ สภาวะการณ์และกำหนดแนวทาง เป็นการสังเกตอย่างเป็นระบบ มีขั้นตอนการติดตาม บันทึกเสียง และวิเคราะห์ไปในขณะเดียวกัน และการสังเกตโดยตรงถูกนำมาใช้ในการลงพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนร่วมกับเครือข่าย เพื่อสำรวจข้อมูลสภาพทั่วไป ทางด้านกายภาพ ด้านโครงสร้างและความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชน เพื่อเก็บข้อมูลพื้นฐาน เพื่อเพิ่มความเข้าใจของการศึกษาวิจัย โดยสังเกตสภาพภูมิประเทศ ตลอดจนระบบ สาธารณูปโภคต่างๆ ของชุมชน วิถีชีวิตชุมชน สภาพการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน พร้อมการถ่ายรูป (Photo-Taking) เพื่อบันทึกภาพโดยผู้วิจัย ได้ใช้กล้องถ่ายรูปเป็นเครื่องมือหลักเพื่อช่วยในการ สังเกต ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้จดบันทึกโดยทั่วไปจากการสังเกตในสมุดบันทึกความจำ (Aid-Memories) อีกด้วย

การวิเคราะห์เอกสาร (documentation analysis) ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารท้องถิ่นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การท่องเที่ยวโดยชุมชนในจังหวัดอุดรธานี เช่น หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น รายงานประจำปีของหน่วยงานท้องถิ่น เช่น วารสาร รายงานการประชุมขององค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล และจังหวัดอุดรธานี รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดอุดรธานี เพื่อให้ได้มาซึ่งการเปรียบเทียบข้อมูล และตีความข้อมูลให้ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด

5. ผลการวิจัยและอภิปรายผล

จากการลงพื้นที่ศึกษาการพัฒนาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยวสะพานหิน ตำบลท้อลี อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี ได้ผลการวิจัย ดังนี้

5.1 ผลการวิจัย

5.1.1 สถานการณ์การดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวสะพานหินเชิงอนุรักษ์

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวสะพานหินเชิงอนุรักษ์ ก่อตั้งเมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2560 มีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวสะพานหินเชิงอนุรักษ์ให้ชุมชนได้เรียนรู้การทำงานร่วมกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ตลอดจนสร้างรายได้ให้กับชุมชนอย่างยั่งยืน สมาชิกของกลุ่มจะอาศัยอยู่ในตำบลท้อลี มีทั้งหมด 5 หมู่บ้าน ประกอบด้วย บ้านโนนสวรรค์ บ้านราษฎร์สมบูรณ์ บ้านเหล่าหมากจันทร์ บ้านคำร้อง และบ้านโนนทัน โดยมีที่ตั้งกลุ่มอยู่ที่บ้านประธานกลุ่ม คุณวงเวียน พลนามอินทร์ บ้านโนนสวรรค์ ในการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มจะต้องซื้อหุ้นอย่างน้อย 1 หุ้น แต่ไม่เกิน 10 หุ้น ในราคาหุ้นละ 100 บาท สมาชิกกลุ่มจะเลือกคณะกรรมการบริหารกลุ่ม จำนวน 20 คน เพื่อบริหารงานและจัดการการดำเนินงานของกลุ่ม กลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวสะพานหินเชิงอนุรักษ์ ยังประกอบไปด้วยกลุ่มย่อย จำนวน 5 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มรถซาเล้ง นำนักท่องเที่ยวขึ้นชมสถานที่ต่างๆ บนสะพานหิน 2) กลุ่มอาหาร ประกอบอาหารท้องถิ่นและอาหารตามฤดูกาลไว้บริการนักท่องเที่ยว 3) กลุ่มโฮมสเตย์ชุมชน บริการที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการพักแรมและสัมผัสวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น 4) กลุ่มวัฒนธรรม แสดงกลองยาว ฟ้อนรำ และบายศรีสู่ขวัญเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยว และ 5) กลุ่มอาชีพ เป็นอาชีพเสริมของคนในชุมชนที่ผลิตสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ และเป็นของที่ระลึกของชุมชน อาทิ เสื้ออก ผ้าทอมือ ผลิตภัณฑ์จากมะม่วงมหาชนก เป็นต้น โดยที่กลุ่มรถซาเล้งและ

กลุ่มอาหารจะดำเนินงานภายใต้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวสะพานหินเชิงอนุรักษ์ โดยตรง ส่วนกลุ่มโฮมสเตย์ชุมชน กลุ่มวัฒนธรรม และกลุ่มอาชีพ จะดำเนินงานโดยอิสระ

จุดแข็งของกลุ่ม คือ สมาชิกมีความคิดเห็นไปในแนวทางเดียวกันและมีเป้าหมายการดำเนินงานที่ชัดเจน จุดอ่อน คือ ยังไม่มีกฎระเบียบข้อบังคับของกลุ่มทำให้การดำเนินงานไม่เป็นระบบ โอกาส คือ ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและองค์กรอิสระ และอุปสรรค คือ พื้นที่อยู่ห่างไกลจากถนนเส้นหลักทำให้การเดินทางค่อนข้างลำบาก

กิจกรรมหลักของกลุ่มเป็นการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยว โดยเมื่อมีนักท่องเที่ยวติดต่อจองเข้ามา ประธานกลุ่มจะเรียกประชุมคณะกรรมการกลุ่มเพื่อวางแผนและประสานความร่วมมือไปยังกลุ่มย่อยต่างๆ ที่อาศัยอยู่ในแต่ละหมู่บ้านให้เข้ามาดูแลรับผิดชอบงานตามหน้าที่ ส่งผลให้เกิดรายได้หมุนเวียนในชุมชน นอกจากนี้ ยังมีหน่วยงานภาครัฐองค์กรอิสระต่างๆ เข้ามาสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่มด้านต่างๆ เรื่อยมา อาทิเช่น การสำรวจเส้นทางท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว การอบรมให้ความรู้ด้านทักษะอาชีพ การสร้างและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนใหม่ๆ และพาไปศึกษาดูงานตามสถานที่ต่างๆ โดยทีมผู้วิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานีก็เป็นอีกหน่วยงานหนึ่งที่ได้เข้ามาให้ความรู้ด้านการบริหารจัดการกลุ่ม กระตุ้นให้เกิดการทำงานเป็นระบบจนนำไปสู่การสร้างธรรมนูญกลุ่มที่ใช้ในการบริหารจัดการกลุ่ม

5.1.2 การค้นหาปัญหาการดำเนินงานในแต่ละกิจกรรมตามห่วงโซ่คุณค่าการจัดการการท่องเที่ยวของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวสะพานหินเชิงอนุรักษ์

1) ลักษณะการดำเนินงานของกลุ่มเป็นระบบเครือข่าย เนื่องจากสมาชิกของกลุ่มมีความสนิทและผูกพันกัน กลุ่มได้รับการสนับสนุนงบประมาณและทักษะอาชีพจากหน่วยงานภาครัฐและองค์กรอิสระอย่างต่อเนื่อง ทำให้กลุ่มเป็นผู้รับเพียงอย่างเดียวไม่มีความเข้มแข็ง

2) การพึ่งพาตนเองของชุมชน จากการที่กลุ่มได้รับการสนับสนุนกิจกรรมหรือโครงการต่างๆ อย่างต่อเนื่อง กลุ่มไม่มีความเข้มแข็งพอที่จะดำเนินงานต่างๆ ได้เองทั้งหมด ทำให้เกิดการเรียนรู้ปัญหา คือ หน่วยงานที่เข้ามาในชุมชนทำกิจกรรมตามที่ได้รับงบประมาณมาจากภาครัฐ โดยที่ชุมชนไม่ได้รับผลประโยชน์ทั้งหมด อีกทั้งยังนำงบประมาณไปลงเพียงบางหมู่บ้านทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างหมู่บ้าน เมื่อชุมชนได้เข้าใจปัญหาก็จะเกิดการเรียนรู้ที่จะอยู่ได้ด้วยตนเอง โดยได้มีการรวมกลุ่มเพื่อส่งเสริมและพัฒนาอาชีพ มีการผลิตสินค้าชุมชนที่ได้มาจากภูมิปัญญาท้องถิ่น และมีการประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยว สินค้าชุมชน ผ่านสื่อออนไลน์โดยการสร้างเพจ Facebook วิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวสะพานหินเชิงอนุรักษ์ www.facebook.com/udonrockbridge/

3) การสร้างเป้าหมายร่วมกัน ทีมผู้วิจัยได้จัดกิจกรรมให้ตัวแทนกลุ่มมาทบทวนผลการดำเนินงานที่ผ่านมา เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และตั้งเป้าหมายร่วมกันกับทีมวิชาการและทีมผู้วิจัย ซึ่งได้ข้อสรุปร่วมกัน คือ ร่วมมือกันทำงานด้วยความสามัคคี ใช้หลักหมั่นประชุมยอมรับมติที่ประชุม ข้อมูลต่างๆ มีความโปร่งใสสามารถตรวจสอบได้ มีการสร้างธรรมนูญกลุ่ม มีการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอพึ่งพาตนเองได้ ปรับตัวให้ทันสถานการณ์ และพัฒนาผู้นำและผู้ตาม

4) การพัฒนากลุ่มอาชีพ จากการดำเนินกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ตัวแทนกลุ่มอาชีพได้สะท้อนปัญหาออกมาในลักษณะคล้ายกัน คือ กลุ่มอาชีพทุกกลุ่มมีความตั้งใจจริงในการดำเนินงาน ต้องการที่จะยกระดับกลุ่มเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน สร้างอัตลักษณ์ให้กับสินค้าโดยนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาต่อยอดเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้า แต่ยังขาดการ

การพัฒนาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน: กรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยวสะพานหิน

ประชาสัมพันธ์และช่องทางการจัดจำหน่าย ซึ่งต้องการความรู้ด้านการตลาดจากหน่วยงานต่างๆ เพื่อนำไปพัฒนาต่อไป

5) การปรับปรุงภูมิทัศน์และสภาพแวดล้อม ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นมาจากหน่วยงานภายนอกเข้ามาสนับสนุนชุมชนเพียงบางหมู่บ้าน ทำให้เกิดความขัดแย้งกันขึ้น จนกระทั่งวันดำเนินกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สมาชิกได้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลกันทำให้เข้าใจกันมากขึ้น และชุมชนต้องการให้มีการปรับปรุงเส้นทาง การเข้าถึงจุดท่องเที่ยวแต่ละจุด โดยสะดวก จัดทำป้ายบอกทาง ป้ายแสดงกฎระเบียบและข้อพึงปฏิบัติของนักท่องเที่ยว ปรับปรุงจุดท่องเที่ยวต่างๆ ให้มีภูมิทัศน์ที่สวยงาม สร้างจุดถ่ายภาพพร้อมเช็คอินให้กับนักท่องเที่ยว และสร้างศูนย์ต้อนรับนักท่องเที่ยว

6) การสร้างรายได้จากการท่องเที่ยว กลุ่มยังขาดความรู้ในการคิดต้นทุนรวมไปถึงการตั้งราคา ทำให้เหลือกำไรจากการดำเนินงานค่อนข้างน้อย และนักท่องเที่ยวที่เข้ามาส่วนใหญ่เป็นกลุ่มศึกษาดูงาน ที่ได้รับการประสานงานจากหน่วยงานต่างๆ ซึ่งมีจำนวนน้อย จากการดำเนินกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จะต้องเตรียมชุมชนให้พร้อมรับนักท่องเที่ยว สร้างความประทับใจให้เกิดขึ้น โดยมีการปรับปรุงภูมิทัศน์ให้สวยงาม มีนักท่องเที่ยวบอกเล่าเรื่องราว ตำนานของสถานที่ท่องเที่ยว มีจุดบริการนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้รายได้จากการท่องเที่ยวของชุมชนเพิ่มมากขึ้น



ภาพที่ 2 แสดงแหล่งท่องเที่ยวสะพานหิน

ที่มา: Researcher

5.1.3 การพัฒนาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิก

1) กระบวนการเรียนรู้การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในด้านศักยภาพของคนที่ต้องการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมและได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยว มีหลักการร่วมกัน คือ การท่องเที่ยวต้องเกิดจากคนในชุมชนที่ร่วมกันคิด วางแผนกำหนดนโยบายในการดำเนินงาน กำหนดกฎระเบียบไว้อย่างชัดเจน ทำกิจกรรมและเรียนรู้ร่วมกัน นอกจากนี้ สมาชิกกลุ่มต้องทำความเข้าใจว่าการท่องเที่ยวไม่ใช่รายได้หลัก จึงต้องมีอาชีพอื่นทำควบคู่กันไปด้วย ในด้านศักยภาพของพื้นที่จะต้องมีการเตรียมความพร้อมในการจัดรูปแบบการท่องเที่ยว ให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรมและสถานที่ท่องเที่ยวของชุมชน

2) ผลสรุปจากการศึกษาดูงาน ทีมผู้วิจัยได้พาสมาชิกกลุ่มจำนวน 20 คน ไปศึกษาดูงานที่ “ภูเขาแปะ” หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “ภูเขาเมืองเลย” ตั้งอยู่ที่หมู่บ้านผาห้วย ตำบลบวนพุ อำเภอหนองหิน จังหวัดเลย เนื่องจากมีลักษณะ

ทางภูมิศาสตร์และการบริหารจัดการที่คล้ายกันกับแหล่งท่องเที่ยวสะพานหิน สมาชิกได้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ มุมมองแนวคิดต่างๆ เทคนิคหรือวิธีการในการจัดการกับปัญหา และมีการให้ข้อเสนอแนะต่างๆ ได้ข้อสรุป คือ 1) มูลค่าทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นมาจากชุมชนมองเห็นคุณค่าของท้องถิ่นได้ร่วมกันอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรในท้องถิ่น ผสานกับการจัดการโดยชุมชนด้วยความรู้สึที่เป็นเจ้าของทรัพยากร ทำให้เกิดเป็นศักยภาพด้านการท่องเที่ยว สร้างรายได้ สร้างอาชีพ สร้างความภาคภูมิใจให้กับคนในชุมชน โดยชุมชนจะต้องมีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ 2) การมีผู้นำที่มีความเข้มแข็ง คณะกรรมการทำงานทุกฝ่ายมีความร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจ มีความสามัคคีกัน และการดำเนินงานด้านต่างๆ จะต้องมีการวางแผนไว้ล่วงหน้า ทั้งนี้ สมาชิกกลุ่มได้สรุปแม่เหล็กที่สำคัญในการทำการท่องเที่ยวของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวสะพานหินเชิงอนุรักษ์ คือ 1) สะพานหินและสถานที่ท่องเที่ยวจุดอื่น ๆ มีความสวยงาม 2) อาหารท้องถิ่นและอาหารตามฤดูกาล 3) เรื่องเล่า (ตำนาน) ของท้องถิ่นและสถานที่ท่องเที่ยวบนสะพานหิน 4) สินค้าที่เกิดจากภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่น และ 5) วิธีการดำเนินชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรมของท้องถิ่น

3) การจัดทำธรรมนูญกลุ่ม หลังจากที่ได้ไปศึกษาดูงานได้ร่วมกันจัดทำธรรมนูญกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวสะพานหิน กลุ่มโฮมสเตย์ กลุ่มรถซาเล้ง กลุ่มอาชีพ กลุ่มอาหาร และกลุ่มวัฒนธรรม ซึ่งธรรมนูญกลุ่มที่จัดทำขึ้นนี้จะนำมาใช้ในการบริหารจัดการและเป็นกฎระเบียบในการดำเนินงาน

4) สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการไปศึกษาดูงานชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูปาเปาะ คือ มีหลักการบริหารจัดการที่ดี เป็นระเบียบ มีการเตรียมความพร้อมในการต้อนรับกลุ่มนักท่องเที่ยวเป็นอย่างดี ผู้ผ่านการศึกษาดูงานมีทัศนคติที่ดีต่อการเข้าร่วมการศึกษาดูงาน มีจิตสำนึกรักชุมชน มีความเข้าใจรับรู้ถึงศักยภาพของตนเอง มีการปรับเปลี่ยนความรู้สึต่อตนเองและเพื่อนร่วมงานไปในทางที่ดีขึ้น เกิดเป็นความรักและความผูกพันภายในกลุ่ม เกิดการทำงานเป็นทีมและมุ่งผลสัมฤทธิ์ไปในทิศทางเดียวกัน ส่วนผู้นำและผู้ปฏิบัติงานมีปฏิสัมพันธ์กันเป็นอย่างดีเยี่ยม ทำให้เกิดขวัญกำลังใจในการทำงานสามารถปฏิบัติงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลยิ่งขึ้น

5) การบริหารจัดการกลุ่มและการบริหารจัดการด้านบัญชีและการเงิน แนวทางการจัดการศักยภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนมี 2 ส่วน คือ 1) ภาครัฐเข้ามาให้ความรู้แก่ชุมชนให้มีความเข้าใจและตระหนักถึงเรื่องผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวที่จะส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม 2) มีการจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานโครงการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยเริ่มตั้งแต่การสำรวจพื้นที่ การจัดเก็บข้อมูลการวางแผนการกำหนดแนวปฏิบัติ การติดตามและประเมินผลโครงการ รวมทั้งจัดตั้งกองทุนสำหรับการดำเนินงานเพื่อบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวในระยะยาว ในส่วนของการบริหารจัดการด้านบัญชีและการเงิน จะยึดหลัก “ถูกต้องตามมาตรฐาน โปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้” รูปแบบของการบริหารจัดการได้ยึดตามแนวทางมาตรฐานการจัดการวิสาหกิจชุมชน (มจก.) ซึ่งมีกิจกรรมที่ต้องดำเนินการใน 4 ด้านหลัก คือ ด้านรายรับ-รายจ่าย ด้านต้นทุนและกำไร ด้านการเงินของกลุ่ม และด้านทรัพย์สินและหนี้สิน

5.1.4 ผลการวิเคราะห์การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก (SWOT)

ตารางที่ 2 แสดงผลการวิเคราะห์การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก (SWOT)

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน	การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก
จุดแข็ง 1. สมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวสะพานหินเชิงอนุรักษ์ มีความคิดเห็นในแนวทางเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน 2. มีเป้าหมายในการดำเนินการที่ชัดเจน 3. สมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวสะพานหินเชิงอนุรักษ์ มีความใกล้ชิดกัน สามารถพูดคุยปรึกษาหารือกันได้ตลอด	โอกาส 1. หน่วยงานภายนอกให้การสนับสนุน ทั้งภาครัฐและองค์กรอิสระ 2. นโยบายรัฐบาลด้านการสนับสนุนการท่องเที่ยว 3. ด้วยเทคโนโลยีด้านสื่อสังคมออนไลน์ในปัจจุบัน ทำให้สามารถสื่อสารประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวเข้าถึงได้
จุดอ่อน 1. กลุ่มยังขาดกฎเกณฑ์ข้อบังคับที่รัดกุม 2. ขาดการประชาสัมพันธ์ที่เหมาะสมและตรงกลุ่มเป้าหมาย 3. ยังไม่มีระบบบริหารจัดการนักท่องเที่ยวที่เป็นระบบ 4. ยังไม่มีการบริหารจัดการต้นทุนที่เป็นระบบ	อุปสรรค 1. พื้นที่อยู่ห่างไกลจากถนนเส้นหลัก และห่างไกลจากตัวเมือง ทำให้ยากต่อการเข้าถึง 2. เศรษฐกิจที่ซบเซาทำให้นักท่องเที่ยวส่วนหนึ่งชะลอการออกเที่ยว 3. นักท่องเที่ยวที่เข้ามาส่วนใหญ่เป็นแบบจัดตั้ง ไม่ใช่การสมัครใจมาเที่ยวเอง

ที่มา: Researcher

จากตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก (SWOT) พบว่า สามารถนำไปเป็นแนวทางในการไปพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวสะพานหินเชิงอนุรักษ์ ให้เป็นกลุ่มที่มีความเชื่อมโยงกับหลายภาคส่วนทั้งกลุ่มอาชีพ วัฒนธรรมต่างๆ ในหมู่บ้าน แม้แต่ในการดำเนินงานกิจกรรมหลักของกลุ่มเองก็มีการประสานเชื่อมโยงกัน กิจกรรมหลักของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวสะพานหินเชิงอนุรักษ์ เป็นการดำเนินการด้านการท่องเที่ยวเป็นการประสานงานกันระหว่างชาวบ้านในแต่ละหมู่บ้านให้เข้ามาดูและรับผิดชอบงานด้านต่างๆ โดยคนในพื้นที่ การดำเนินงานหลักของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวสะพานหินเชิงอนุรักษ์จะมีการดำเนินงานโดยผ่านการบริหารจากกรรมการของกลุ่ม และประสานไปยังกลุ่มย่อย กรรมการกลุ่มนี้จะถูกคัดเลือกขึ้นมาจากการออกเสียงของสมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจ โดยมีหน้าที่ควบคุมดูแลและบริหารงานกลุ่ม นอกจากนี้ ยังมีการสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวของกลุ่มวิสาหกิจ โดยหน่วยงานและองค์กรได้จัดพานักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมและพักค้างแรม เสนอแนะข้อคิดเห็น นำไปสู่การปรับปรุงรูปแบบ และคุณภาพการบริการที่ดีขึ้น เพื่อนำไปสู่ผลตอบแทนที่ยั่งยืนได้

5.2 อภิปรายผล

5.2.1 สถานการณ์การดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวสะพานหินเชิงอนุรักษ์

ผลจากการศึกษาสถานการณ์การดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวสะพานหินเชิงอนุรักษ์ จากกิจกรรมที่ผ่านมากลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวสะพานหินเชิงอนุรักษ์ มีการบริหารจัดการกลุ่มโดยการแบ่งออกเป็นหลายฝ่าย มีการร่วมมือประสานความร่วมมือกันระหว่างชาวบ้านและกลุ่มแล้วยังมีหน่วยงานภาครัฐและองค์กรอิสระต่างๆ ที่เข้ามาสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยกลุ่มจัดตั้งเข้ามาท่องเที่ยว เพราะสถานการณ์การท่องเที่ยวสะพานหินตอนนี้ค่อนข้างซบเซา นักท่องเที่ยวไม่ค่อยนิยมมาเที่ยว เนื่องด้วยระยะทาง ความสะดวกสบาย แต่จะยังมีนักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่มที่สนใจท่องเที่ยวแบบชุมชน ทั้งนี้ทุกฝ่ายเล็งเห็นความสำคัญของการรองรับนักท่องเที่ยวที่มีความหลากหลาย โดยใช้การมีส่วนร่วมของชุมชน สร้างจุดขายชุมชน เพิ่มเสน่ห์ เน้นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตชาวบ้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และสามารถนำมาส่งเสริมอาชีพและภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมอัตลักษณ์ของชุมชน และให้ความรู้ประสบการณ์ที่ดีแก่นักท่องเที่ยวควบคู่ไปกับการสร้างกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตวัฒนธรรม ประเพณีและสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์เพื่อให้สามารถใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สืบสานวัฒนธรรมและประเพณีได้อย่างยั่งยืน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Knight and Cottrell (2016) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ ปีที่ 3 พบว่า รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เหมาะสมที่สุดของท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ คือ การท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสและเที่ยวชมศิลปะ ประเพณี วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดเชียงใหม่ และเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาเที่ยวชมและทำกิจกรรมร่วมกับคนในท้องถิ่น ในส่วนของศักยภาพการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ศักยภาพของผู้นำและการบริหารจัดการองค์กร มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากจนถึงปานกลาง ศักยภาพด้านการเงินและบัญชีมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ศักยภาพการบริหารจัดการด้านการตลาดอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน และศักยภาพการบริหารด้านการผลิตและการให้บริการอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน สร้างชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ และร่วมกันบริหารจัดการการท่องเที่ยวในด้านต่างๆ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Tannirat (2014) ที่พบว่า ปัจจัยด้านคุณค่าทางวัฒนธรรมในด้านต่างๆ ของชุมชนคลองสวนร้อยปีสามารถมองเห็นได้ในระดับมาก จึงมีการเปิดพื้นที่ทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวก่อให้เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้ เช่นเดียวกับผลการวิจัยของ Gomil (2017) ที่พบว่า ชุมชนมีความพร้อมด้านทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และมีแหล่งการเรียนรู้ทาง ด้านประวัติศาสตร์วัฒนธรรม และภูมิปัญญา ดังนั้น รูปแบบและแนวทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจึงเหมาะสมต่อการเตรียมความพร้อมต่อการเสริมสร้างศักยภาพการท่องเที่ยว

5.2.2 ปัญหาการดำเนินงานในแต่ละกิจกรรมตามห่วงโซ่คุณค่าการจัดการการท่องเที่ยวของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวสะพานหินเชิงอนุรักษ์

ผลจากการศึกษาปัญหาการดำเนินงานในแต่ละกิจกรรมตามห่วงโซ่คุณค่าการจัดการการท่องเที่ยวของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวสะพานหินเชิงอนุรักษ์ จากการวิเคราะห์ประเด็นปัญหาที่สำคัญที่สุดที่เกิดขึ้นในด้านภูมิทัศน์และสภาพแวดล้อม ซึ่งสะท้อนจากตัวแทนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวสะพานหินเชิงอนุรักษ์ ทำให้เห็นถึงปัญหาส่วนหนึ่งมาจากการที่มีหน่วยงานต่างๆ เข้ามาในชุมชนและทำให้ชุมชนเป็นเพียงผู้รับอย่างเดียว บางโครงการไม่

การพัฒนาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน: กรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยวสะพานหินฯ

สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการปรับปรุงภูมิทัศน์และสภาพแวดล้อมของชุมชน จนก่อให้เกิดความขัดแย้งกันในชุมชน เช่น พัฒนาชุมชนจังหวัดอุดรธานี ได้จัดสรรโครงการปรับปรุงภูมิทัศน์พัฒนาชุมชน ซึ่งตัวแทนกลุ่มได้ให้ข้อมูลว่า ได้มีการสำรวจความต้องการจากชุมชนโดยกลุ่มได้เสนอขออุปกรณ์เครื่องครัวจากพัฒนาชุมชนจังหวัดอุดรธานี เพื่อเก็บไว้เป็นส่วนกลางของหมู่บ้าน เนื่องจากเดิมเมื่อมีงานอุปกรณ์ทุกอย่างจะขอยืมที่วัด แต่อุปกรณ์ดังกล่าวไม่ได้เป็นของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวสะพานหินเชิงอนุรักษ์ซึ่งเมื่อต้องการใช้งานต้องไปจ่ายค่าเช่าจากส่วนกลางของหมู่บ้าน และพัฒนาชุมชน ยังได้เข้ามาสนับสนุนการปรับปรุงภูมิทัศน์ในชุมชน โดยได้จัดซื้อต้นไม้มาปลูกในชุมชน กลุ่มไม่ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนา เป็นเพียงผู้รับอย่างเดียว ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่นจะต้องร่วมกันศึกษาด้านความสามารถในการรองรับของพื้นที่ เพื่อให้ทราบขีดความสามารถแหล่งท่องเที่ยวและสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Reguia (2014) ที่พบว่า การอนุรักษ์และการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ดี ควรมีการกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวที่จะขึ้นไปท่องเที่ยวบนลานสนกุสอยดาวก็จะทำให้ไม่เกิดปัญหาในเรื่องของการขาดแคลนน้ำ และไม่ต้องมีสิ่งปลูกสร้างบนลานสนกุสอยดาวมากจนเกินไปหรือต้องมีความกลมกลืนกับธรรมชาติ นอกจากนี้ยังพบว่า การให้ความสำคัญในการมีส่วนร่วมของชุมชนสอดคล้องกับงานวิจัยของ Willment (2020) ที่พบว่า การพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อความยั่งยืนนั้น ผู้มีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนควรให้ความร่วมมือและเสนอแนวทางในการพัฒนาศักยภาพด้านการจัดการการท่องเที่ยวของอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมาอย่างเป็นระบบและยั่งยืน ซึ่งเป็นการวางแผนการตัดสินใจ การดำเนินกิจกรรม/ปฏิบัติตามแผน การติดตามและประเมินผลด้านผลผลิต การรับผลประโยชน์ การรับผิดชอบในการบำรุงรักษา การกำหนดกฎระเบียบ กติกาด้านสิ่งแวดล้อม และการใช้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวร่วมกัน

5.2.3 การพัฒนาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิก

ผลจากการศึกษาการพัฒนาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิก ต้องพัฒนาการเรียนรู้ เพิ่มประสบการณ์ของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนโดยพาศึกษาดูงาน โดยต้องเริ่มจากคนในชุมชนที่จะต้องรักและหวงแหนเห็นคุณค่าของทรัพยากรในชุมชนของตน สามารถที่จะนำมาจัดการได้อย่างคุ้มค่าและยั่งยืน อีกทั้งชุมชนต้องพัฒนาศักยภาพตนเองให้มีความพร้อมในการเรียนรู้ ตลอดจนมีความรู้และความเข้าใจพร้อมที่จะถ่ายทอดองค์ความรู้ไปสู่เยาวชนรุ่นหลัง และให้ความรู้ประสบการณ์ที่ดีแก่นักท่องเที่ยวควบคู่ไปกับการสร้างกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตวัฒนธรรม ประเพณีและสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ เพื่อให้สามารถใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สืบสานวัฒนธรรมและประเพณีได้อย่างยั่งยืน การศึกษาดูงานเป็นแรงผลักดันที่ทำให้ชุมชนต้องการพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ และร่วมกันบริหารจัดการการท่องเที่ยวในด้านต่างๆ มีการไปอบรมหลักสูตรต่างๆ ที่นำมาพัฒนาการตลาด เช่น การทำบรรจุภัณฑ์สินค้า การทำอาหารเพื่อสร้างจุดขาย เพื่อสนองตอบความต้องการของลูกค้า สอดคล้องกับ ผลการวิจัยของ Chaiyakot et al. (2016) ที่พบว่า ปัจจัยด้านคุณค่าทางวัฒนธรรมในด้านต่างๆ ของชุมชนคลองสวนร้อยปีสามารถมองเห็นได้ในระดับมาก จึงมีการเปิดพื้นที่ทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวก่อให้เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้เช่นเดียวกับผลการวิจัยของ Willment (2020) ที่พบว่า ชุมชนมีความพร้อมด้านทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และมีแหล่งการเรียนรู้ทาง ด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและภูมิปัญญา ดังนั้น รูปแบบและแนวทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จึงเหมาะสมต่อการเตรียมความพร้อมต่อการเสริมสร้างศักยภาพการท่องเที่ยว ซึ่งจากผลการศึกษารายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยลำดับแรก คือ

ด้านการตลาดเชิงการท่องเที่ยว ทั้งนี้อาจเป็นเพราะอาชีพหลักของคนในชุมชน คือ การค้าขาย ซึ่งเป็นกิจกรรมหลักที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเที่ยว โดยเลือกซื้อสินค้าประเภทต่างๆ หลากหลาย ตั้งแต่ของกิน ของใช้ ของเล่นโบราณ และเครื่องมือทางการเกษตร ฯลฯ คนในชุมชนจึงจำเป็นต้องพัฒนาด้านการตลาดในเรื่องต่างๆ เพื่อให้เป็นที่รู้จักและสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวได้โดยการส่งเสริมการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวโดยการพาดารานักแสดงมาถ่ายทำรายการให้ตลาดเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว ทำให้ตลาดดีขึ้น ดังผลการวิจัยของ Tannirat (2014) ที่พบว่านักท่องเที่ยวต้องการให้พัฒนาตลาดในเรื่องของการปรับปรุงสินค้าให้มีความหลากหลาย ราคามีความเหมาะสมและมีคุณภาพ ดังนั้น ชุมชนจึงต้องพัฒนาด้านการตลาดเชิงการท่องเที่ยว เพื่อให้มีนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น การจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จากผลการศึกษา แสดงให้เห็นว่าคนในชุมชนคลองสวนมีความต้องการการพัฒนาศักยภาพชุมชนด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะศักยภาพของพื้นที่ชุมชน คลองสวนร้อยปีมีความพร้อมในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ไม่ว่าจะเป็นสภาพบ้านเรือนที่เป็น สถาปัตยกรรมโบราณ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม จำเป็นต้องมีการพัฒนาเพิ่มเติมให้มีสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Gomil (2017) ที่ได้เสนอแนวทางการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ว่า ควรมีการจัดอบรมหรือประชุมให้ความรู้เรื่อง การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างเป็นระบบ ต่อเนื่องและเกิดความยั่งยืน นอกจากนี้ควรสนับสนุนและส่งเสริมให้กับกลุ่มเด็กและเยาวชนให้เข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชนกับการจัดการท่องเที่ยวดังกล่าว เพราะเด็กจะได้สืบทอดการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นี้ต่อไป ที่ได้เสนอแนะว่า ควรพัฒนาศักยภาพผู้นำท้องถิ่นโดยเฉพาะ คนรุ่นใหม่ที่มีแววความเป็นผู้นำ ให้ตระหนักถึงความสำคัญของทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อรับช่วงการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนแห่งนี้ให้ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ที่ได้เสนอแนวทางการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้แก่ การรักษาอัตลักษณ์ชุมชน การรักษาสิ่งแวดล้อม การเพิ่มมูลค่าให้แก่ผลิตภัณฑ์ชุมชนการวางแผนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในระยะยาว และส่งเสริมการมีส่วนร่วมในชุมชน

6. สรุปผลการวิจัย

6.1. สรุปสถานการณ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวสะพานหินเชิงอนุรักษ์

จากผลการศึกษา พบว่า สถานการณ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวสะพานหินเชิงอนุรักษ์ เป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวสะพานหินเชิงอนุรักษ์ เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน มีการสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน สมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจ คือ ผู้ถือหุ้นในวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวสะพานหินเชิงอนุรักษ์อย่างน้อย 1 หุ้น แต่ไม่เกิน 20 หุ้น ในราคาหุ้นละ 100 บาท โดยสมาชิกมีสิทธิในการออกเสียงต่างๆ ในที่ประชุม และมีสิทธิที่จะได้รับเงินปันผลตามจำนวนหุ้นที่ถือ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวสะพานหินเชิงอนุรักษ์ จัดกลุ่มงานและกลุ่มอาชีพต่างๆ 3 กลุ่มหลัก ประกอบด้วย

- 1) กลุ่มดำเนินงานที่อยู่ภายใต้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวสะพานหินเชิงอนุรักษ์ โดยตรงประกอบด้วย กลุ่มอาหาร และกลุ่มนำเที่ยว (ชาเลนจ์ รถนำเที่ยว และนักสื่อความหมาย) โดยจะมีการบริหารงานและควบคุมกฎเกณฑ์โดยกลุ่มวิสาหกิจชุมชนโดยตรง

การพัฒนาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน: กรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยวสะพานหินฯ

2) กลุ่มสนับสนุน ได้แก่ กลุ่มโฮมสเตย์ และกลุ่มวัฒนธรรม (กลุ่มฟ้อนรำ กลองยาว และบายศรี) กลุ่มเหล่านี้มีการดำเนินงานด้วยตัวเองอิสระ เพียงแต่จะต้องอยู่ในมาตรฐานที่กลุ่มวิสาหกิจได้วางไว้

3) กลุ่มอาชีพ เป็นกลุ่มที่ประกอบการโดยอิสระมีการค้าขายภายนอกวิสาหกิจ ประกอบด้วย กลุ่มจักสาน ทอผ้า เสื่อกก แปรรูปสินค้าเกษตร และพืชสมุนไพร แต่ด้วยความที่กลุ่มอาชีพอยู่ในพื้นที่หมู่บ้านของสมาชิก และมีสมาชิกของวิสาหกิจได้ประกอบการอยู่ในกลุ่มอาชีพเหล่านี้ด้วย ทางกลุ่มวิสาหกิจจึงทำการสนับสนุน โดยนำผลิตภัณฑ์ต่างๆ ของกลุ่มอาชีพนำเสนอแก่นักท่องเที่ยว หรืออาจพานักท่องเที่ยวเข้าเยี่ยมชมกลุ่มอาชีพถึงแหล่งผลิต

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสะพานหินเชิงอนุรักษ์ มีบทเรียนที่ผ่านมาและหน่วยงานที่เข้ามาทำกิจกรรม ตลอดเวลา 2 ปี มีหน่วยงานต่างๆ เข้ามาช่วยเหลือและผลักดันกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวสะพานหินเชิงอนุรักษ์ ตลอดมา ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานภาครัฐ เอกชน รวมทั้งองค์กรอิสระเข้ามาช่วยดำเนินการประชาสัมพันธ์ จัดกิจกรรม จัดหานักท่องเที่ยวให้เข้ามาเที่ยวชมและพักค้างแรม บางหน่วยงานจัดกิจกรรมอบรมแนะนำความรู้ต่างๆ ให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวสะพานหินเชิงอนุรักษ์ รวมถึงพาไปดูงานตามสถานที่ต่างๆ ส่วนหนึ่งมีการให้คำแนะนำกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวสะพานหินเชิงอนุรักษ์ เพื่อสร้างและพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ เช่น หอการค้าจังหวัดแนะนำให้กลุ่มทอผ้าตัดชุดกิโมโน พัฒนาชุมชนจังหวัดอุดรธานีได้แนะนำให้กลุ่มทอผ้าและจักสานย้อมสีธรรมชาติให้กับผลิตภัณฑ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานีสอนทำน้ำมะม่วง พากกลุ่มเสื่อกกประดิษฐ์กล่องทิชชู และกระเป๋าสาน เป็นต้น

6.2 สรุปปัญหาการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวสะพานหินเชิงอนุรักษ์

จากผลการศึกษา พบว่า ด้านการบริหารจัดการกลุ่ม ได้เรียนรู้ปัญหาและประสบการณ์ที่ผ่านมา มีบางหน่วยงานเข้ามาเพื่อส่งเสริมการทำกิจกรรมจากงบประมาณที่ภาครัฐส่งมาให้ โดยที่ชุมชนไม่ได้ประโยชน์ทั้งหมด เช่น การทำป้ายประชาสัมพันธ์สถานที่ เมื่อมีการเสนอโครงการมาตามงบประมาณนั้นๆ หน่วยงานได้ลงพื้นที่มาสำรวจ และสร้างป้ายสะพานหินให้ เมื่อเสร็จสิ้นโครงการหน่วยงานนั้นก็ไป โดยไม่ได้สานงานต่อ ไม่ได้มีการวางแผนช่วยเหลือชาวบ้านต่อไปเนื่องจากเมื่องบประมาณหมด ทำให้ชาวบ้านได้เรียนรู้ว่าบางครั้งหน่วยงานที่เข้ามาก็เพื่อผลประโยชน์ของหน่วยงานเอง และไม่ได้มีปฏิสัมพันธ์กับชาวบ้านเท่าที่ควรนัก ความเชื่อใจ ความสัมพันธ์กับหน่วยงานนั้นจึงเป็นเพียงแค่การทำงานแต่ไม่ได้ซื้อใจของชุมชนได้ ทำให้บางครั้งหน่วยงานได้เข้ามาสร้างความขัดแย้งให้กับชุมชน เนื่องจากป้ายชื่อหมู่บ้านทำไปวางไว้ผิดที่ มีชาวบ้านบางส่วนที่ได้ไปทำลายป้ายเหล่านั้นทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างสองหมู่บ้าน รวมทั้งงบประมาณที่ภาครัฐนำมาสนับสนุน นำไปลงบางหมู่บ้านเท่านั้น ทั้งๆ ที่ชุมชนสะพานหินนั้นมีหลายหมู่บ้าน ชาวบ้านบางกลุ่มจึงเกิดความไม่เข้าใจ การบริหารการดำเนินงานกลุ่มของสมาชิกยังไม่มี ความเข้มแข็ง เนื่องจากชุมชนเป็นชุมชนที่มีพื้นฐานอาชีพเกษตรกร ต้องมีการทำงานรับจ้าง ทำไร่ ทำนา ทำสวน บางครั้งไม่สามารถมาศึกษาเรียนรู้กิจกรรมของกลุ่มได้อย่างต่อเนื่อง ทำให้บางครั้งเวียนยังไม่ได้เข้าร่วมกลุ่มและไม่มีรายได้เสริม การดำเนินงานกลุ่มเองยังมีปัญหาเรื่องการชี้แจงงบประมาณ เนื่องจากยังไม่ได้จัดตั้งกฎระเบียบกลุ่ม ธรรมนูญกลุ่มที่แน่ชัด ทำให้สมาชิกในกลุ่มบางคนยังมีความเคลือบแคลงใจว่าเงินทุนที่ลงทุนไปนั้นได้ประโยชน์อย่างไร มีเงินปันผลให้สมาชิกเท่าไร ซึ่งทางหน่วยงานมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี จึงได้เข้าไปจัดประชุมอบรมให้คุณวรางิณี พลนามอินทร์ได้ชี้แจงรายรับรายจ่ายของวิสาหกิจชุมชน โดยได้ชี้แจงว่ากลุ่มมีกำไรจากการทำอาหารไม่ได้เกี่ยวกับ ชาเลน โฮมสเตย์ ทอผ้า เพื่อเป็นกำไรให้กับสมาชิก ดังนั้น จึงไม่ได้เงินปันผลมากนัก สรุปเงินปันผลสมาชิก คือ กำไรจากค่าอาหาร ปี 2562 นี้ สมาชิกในกลุ่มได้ปันผลหุ้นละ 50 บาท ร่วมกันกำหนดเพดานหุ้นไม่เกิน คนละ 2,000 บาท ประธานหุ้นยังเป็นทีมพี่วงเวียนและทีมงาน

เดิม และจากปัญหาที่เกิดจากการแลกเปลี่ยนข้อมูลสรุปได้ว่าการปรับปรุงภูมิทัศน์ และสภาพแวดล้อม ในแหล่งท่องเที่ยวให้ดึงดูดและน่าสนใจ เป็นปัญหาสำคัญที่ชุมชนต้องร่วมกันคิด วางแผน และแก้ปัญหา โดยการพึ่งพาตนเองให้มากที่สุด การที่มีหน่วยงานต่างๆ เข้ามานับสนุนเป็นสิ่งที่ดี สิ่งสำคัญ คือ ชุมชนต้องเข้มแข็ง และมีส่วนร่วมในการดำเนินการ โดยจากปัญหาที่ตัวแทนชุมชนได้นำเสนอในด้านภูมิทัศน์และสภาพแวดล้อม ต้องการให้มีการปรับปรุงเส้นทางการเข้าถึงจุดท่องเที่ยวแต่ละจุดโดยสะดวก การจัดทำป้ายบอกทางที่ชัดเจน การสื่อความหมายในกฎระเบียบ และข้อพึงปฏิบัติของนักท่องเที่ยว รวมถึงการปรับปรุงจุดท่องเที่ยวต่างๆ ให้มีภูมิทัศน์ที่สวยงาม การประดับตกแต่งด้วยพรรณไม้ที่สามารถสร้างจุดถ่ายภาพให้กับนักท่องเที่ยวแล้วทำให้เกิดความประทับใจ โดยการนำอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ มาปรับปรุงภูมิทัศน์และสิ่งแวดล้อมโดยรอบให้มีความน่าสนใจมากขึ้น และนอกจากนี้ชุมชนยังมีความต้องการในการสร้างศูนย์ต้อนรับนักท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความเป็นเอกภาพในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวต่อไป และควรมีการปรับแนวทางการรวมกลุ่มเป็นเครือข่าย (Clusters Approach) Gomil (2017) ให้ความสนใจต่อการประหยัถายนอกที่เกิดขึ้นได้จากการรวมกลุ่ม ซึ่งเน้นในเรื่องการประหยัถายทางการเงินและการประหยัถายทางด้านเทคโนโลยี โดยที่การประหยัถายนอกด้านการเงินสัมพันธ์กับขนาดของตลาดจากความร่วมมือ ในขณะที่ผลายนอกทางด้านเทคโนโลยีสัมพันธ์กับการพัฒนาความรู้และนวัตกรรมที่กระตุ้นให้เกิดขึ้นได้ภายในเครือข่าย ส่วนใหญ่แล้วการก่อตัวของเครือข่ายเน้นให้ความสำคัญต่อผลทางด้านการเทคโนโลยีจากความจริงที่ว่า “ความรู้สามารถแบ่งปันกันได้ภายในเครือข่าย” ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นภายในเครือข่ายอาจจะเป็นแบบที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ และอาจมีความเท่าเทียมกันหรือมีความสัมพันธ์แบบลดหลั่นกันมา ในส่วนของความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการได้รับความสนใจกันมากในธุรกิจขนาดเล็กในเครือข่ายอุตสาหกรรมซึ่งการสร้างความสัมพันธ์กันในระดับท้องถิ่นนำไปสู่การแพร่กระจายของความรู้และยังจะมีลักษณะของการพึ่งพาช่วยเหลือซึ่งกันและกันเพื่อให้อยู่รอดได้ในช่วงเศรษฐกิจขาลง

6.3 สรุปการพัฒนาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยว โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวสะพานหินเชิงอนุรักษ์

จากผลการศึกษา พบว่า การพัฒนาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้มีการพาสมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวสะพานหินเชิงอนุรักษ์ เรียนรู้การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ภูป่าเปาะกับชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูป่าเปาะ (องค์กรสวัสดิการชุมชน) สมาชิกมีความตื่นตัว ได้เรียนรู้ในสิ่งที่มีประสพการณ์ใหม่ๆ สร้างให้กลุ่มมีความต้องการสอนให้ชุมชนมีส่วนร่วม และได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยว เช่น การท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องมาจากคนในชุมชนอย่างแท้จริง สมาชิกกลุ่มมีความต้องการรวมกลุ่ม เพื่อเป็นการกำหนดทิศทางในการทำนโยบายการจัดการ กระบวนการทำงานให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นไปตามเจตนารมณ์ของสมาชิกในชุมชนที่เห็นร่วมกัน สมาชิกกลุ่มมีการออกกฎ กติกาที่อยู่ร่วมกันจากชุมชน สำหรับการจัดการนักท่องเที่ยวที่ชัดเจน และสามารถกำกับดูแลให้เป็นไปตามแผนที่วางไว้ชัดเจน รวมทั้งตกลงรายได้ที่ได้รับจากนักท่องเที่ยว มีส่วนไปสนับสนุนการพัฒนาชุมชนและรักษาสีงแวดล้อม และสมาชิกกลุ่มได้เรียนรู้ว่าการท่องเที่ยวไม่ใช่รายได้หลัก จึงต้องดำรงชีวิตในการทำงานอื่นๆ ควบคู่กันไปด้วย

ภาพรวมการศึกษาดูงานบริหารจัดการของชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูป่าเปาะ (องค์กรสวัสดิการชุมชน) มีหลักการบริหารจัดการที่ค่อนข้างดี มีระเบียบมากกว่า 80% และกำหนดการมีความสอดคล้องตรงตามกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการไปศึกษาดูงานมีการเตรียมความพร้อมต้อนรับกลุ่มนักท่องเที่ยวเป็นอย่างดี ผู้ผ่านการศึกษาดูงานมีทัศนคติ

การพัฒนาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน: กรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยวสะพานหินฯ

ที่ดีต่อการเข้าร่วมการศึกษาดูงาน มีจิตสำนึกรักชุมชน มีความเข้าใจ รับรู้ถึงศักยภาพของตนเอง มีการปรับเปลี่ยนความรู้สึที่ดีต่อเพื่อนร่วมงานและตนเองใหม่ มีความรักความผูกพันระหว่างสมาชิกภายในกลุ่มวิสาหกิจของตน เกิดการทำงานเป็นทีมและมุ่งผลสัมฤทธิ์ไปในทิศทางเดียวกัน ส่วนผู้นำและผู้ปฏิบัติงานมีปฏิสัมพันธ์กันเป็นอย่างดีเยี่ยม ทำให้เกิดขวัญกำลังใจในการทำงานและเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน เสริมสร้างความรัก ความผูกพัน และพัฒนาให้เป็นวัฒนธรรมของชุมชน และสามารถปฏิบัติงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลยิ่งขึ้น

7. ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาการศึกษาการพัฒนาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน: กรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยวสะพานหิน ตำบลท่าลี่ อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี ขอเสนอข้อเสนอแนะ ดังนี้

7.1 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ควรให้มีการศึกษารูปแบบของผู้ให้บริการด้านการท่องเที่ยว ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนในท้องถิ่น ควรให้ความร่วมมือกันในการส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วนเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวและร่วมกันอนุรักษ์ ปรับปรุง พัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยวในพื้นที่ โดยร่วมกันดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวอย่างเป็นขั้นตอนตั้งแต่การเก็บข้อมูล การวางแผน การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ กำหนดกฎระเบียบข้อบังคับในแหล่งท่องเที่ยว ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานทุกระยะ เพื่อลดผลกระทบด้านลบที่จะเกิดขึ้นในอนาคต รวมไปถึงให้การประชาสัมพันธ์ข้อมูลที่มีความถูกต้อง ชัดเจน และเป็นไปในทิศทางเดียวกันแก่นักท่องเที่ยว เพื่อป้องกันนักท่องเที่ยวเกิดเข้าใจผิดและคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริง

7.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาแนวทางการเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวในพื้นที่ใกล้เคียง เพื่อเป็นการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว และเป็นการเสนอทางเลือกให้กับนักท่องเที่ยว และค้นหาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศใกล้เคียง เพื่อเป็นการรวบรวมข้อมูล เป็นแหล่งรวมทั้งแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการทำงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

7.3 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ควรสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับประชาชนในพื้นที่ให้ประชาชนเกิดความตระหนักและเห็นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เชิงวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยวของตน เห็นความสำคัญของการสร้างคุณค่า การสืบสานศิลปะ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ เพื่อรักษาอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนต่อไป

8. กิตติกรรมประกาศ

บทความงานวิจัยนี้สำเร็จลงไปได้ด้วยดีต้องขอขอบคุณ สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวสะพานหินเชิงอนุรักษ์ ที่ให้ข้อมูลเชิงลึกในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ พร้อมหน่วยงานภาครัฐที่ส่วนให้ข้อมูลที่ช่วยสนับสนุนให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูล และให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรม และสุดท้ายนี้ต้องขอขอบพระคุณมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานีที่สนับสนุนทุนวิจัย จนส่งผลให้ได้มีโอกาสดำเนินการวิจัยนี้จนบรรลุผลสำเร็จได้

9. เอกสารอ้างอิง

- Chaiyakot, P., Sakunchannarong, N., & Hemsuwan, N. (2016, June 23). The potential of community based tourism a case study of Chulabhornpattana 10, Betong, Yala. *The 7th Hatyai National and International Academic Conference* (pp. 424-436). Hatyai University.
- Gomil, I. (2017). Reliability analysis for refinery plants. *KMUTNB International Journal of Applied Science and Technology*, 10(1), 61–70.
- Höckert, E. (2018). *Negotiating Hospitality: Ethics of Tourism Development in the Nicaraguan Highlands*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315147604>.
- Jamal, T., & Higham, J. (2021). Justice and ethics: Towards a new platform for tourism and sustainability. *Journal of Sustainable Tourism*, 29(2–3), 143–157. <https://doi.org/10.1080/09669582.2020.1835933>.
- Jamal, T., Budke, C., & Barradas-Bribiesca, I. (2019). Chapter 7 *community-based tourism and ‘development’*.. Ed-ward Elgar Publishing. <https://doi.org/10.4337/9781788112413.00013>.
- Knight, D. W., & Cottrell, S. P. (2016). Evaluating tourism-linked empowerment in Cuzco, Peru. *Annals of Tourism Research*, 56, 32–47. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2015.11.007>.
- Mayaka, M., Croy, W. G., & Cox, J. W. (2017). Participation as motif in community-based tourism: A practice perspective. *Journal of Sustainable Tourism*, 26(3), 416-432. <https://doi.org/10.1080/09669582.2017.1359278>.
- Mayaka, M., Croy, W. G., & Cox, J. W. (2019). A dimensional approach to community-based tourism: Recognising and differentiating form and context. *Annals of Tourism Research*, 74, 177–190. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2018.12.002>.
- Office of the Secretary of the Community Enterprise Promotion Board. (2015). *Community Enterprise Handbook*. Office of the Community Enterprise Promotion Board.

- Pongnirundorn, S., Buatham, O., & Yoduwan, C. (2016). Guidelines for effective development in tourism management of Wang Nam Khiao District, Nakhon Ratchasima Province. *MBA-KKU Journal*, 9(1), 234-259.
- Reguia, C. (2014). Product innovation and the competitive advantage. *European Scientific Journal*, 1, 1-8.
- Tannirat, T. (2014). Opinions of Thai travelers on the development of Khlong Suan 100 Year Old Market. *SDU Research Journal Humanities and Social Sciences*, 10(2), 91-103.
- Tourism Authority of Thailand. (2020). *Major tourist attractions of the province*. Udon Provincial Office, Tourism Authority of Thailand.
- Tourism Authority of Thailand. (2021). *Tourism Quality Standards Assessment Guide: Documentation Workshop to test the use of tourist attractions standards*. Planning Division, Khon Kaen Provincial Office, Tourism Authority of Thailand.
- Willment, N. (2020). The travel blogger as digital nomad: (Re-) imagining workplace performances of digital nomadism within travel blogging work. *Information Technology & Tourism*, 22(3), 391-416.

ประวัติแนบท้ายบทความ



Name and Surname: Miss. Sasiprapa Promthong

Highest Education: Master's degree in industrial business

University or Agency: Faculty of Management Science, Udon Thani Rajabhat University

Address: Faculty of Management Science, Udon Thani Rajabhat University,
64 Thahan Road, Mak Khaeng Sub-district, Mueang District, Udon Thani
Province 41000, Thailand.

E-mail: sasiprapa.pr@udru.ac.th



Name and Surname: Assistant Professor Dr.Khanisara Thanyasunthornsakun
Highest Education: Ph.D. in Business Administration (International Program)
University or Agency: Faculty of Management Science Udon Thani Rajabhat University
Address: Faculty of Management Science, Udon Thani Rajabhat University,
64 Thahan Road, Mak Khaeng Sub-district,Mueang District, Udon Thani
Province 41000, Thailand.
E-mail: khanisara.thanya@gmail.com



Name and Surname: Assistant Professor Varutorn Tulnawat
Highest Education: Master's degree of Business Administration Management Science
University or Agency: Faculty of Management Science Udon Thani Rajabhat University
Address: Faculty of Management Science, Udon Thani Rajabhat University,
64 Thahan Road, Mak Khaeng Sub-district,Mueang District, Udon Thani
Province 41000, Thailand
E-mail: varutorn.tu@udru.ac.th



Name and Surname: Mr.Parinya Kanhasin
Highest Education: Master of Business Administration (Finance)
University or Agency: Faculty of Management Science Udon Thani Rajabhat University
Address: Faculty of Management Science, Udon Thani Rajabhat University,
64 Thahan Road, Mak Khaeng Sub-district,Mueang District, Udon Thani
Province 41000, Thailand
E-mail: Parinya.ku@udru.ac.th

